

УДК 349.3

Д.А. ТРЕТЬЯКОВ, Національна академія прокуратури України

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ДОЦІЛЬНОСТІ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ПРОПОЗИЦІЇ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ

Ключові слова: доцільність криміналізації, пропозиції, неправомірна вигода

Корупція створює загрозу національній безпеці та демократичному розвитку України. Вона негативно впливає на всі сфері суспільного життя, політику, економіку, соціальну та правову сфери, міжнародні відносини. За оцінками впливових міжнародних організацій, Україна перебуває у групі держав, де корупція має масштабний, системний, організований характер і справляє визначальний вплив на політику, економіку та інші сфери суспільного життя.

Достатньо зазначити, що в 2012 році за індексом сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index) Україна посіла 144 місце серед 176 країн світу, хоча ще у 2011 році цей показник становив 134 місце з 183 країн світу. За таких умов не є дивним те, що стан поширення корупції в державі оцінюється як загроза національній безпеці України, а завдання боротьби з корупцією в Україні розглядається як таке, що становить загальнодержавний пріоритет [1].

Україна прагне стати рівноправним членом міжнародного та, особливо, європейського економічного і політичного співтовариства. Одним із кроків у цьому напрямі має стати втілення в життя нових дієвих організаційних і правових механізмів подолання корупції. Одними з вагомих заходів протидії корупції стало внесення змін до Кримінального кодексу України Законом України «Про

засади запобігання та протидії корупції» від 07.04.2011 р., що набрав чинності з 01.07.2011 р. [2]. Зокрема, у новій редакції було викладено і ст.369 Кримінального кодексу України «Пропозиція або давання хабара», а також прийняття 18.04.2013 р. Верховною Радою України Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність зі стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» [3]. Вказаним законом внесено зміни до Кримінального кодексу України (далі – КК України), та низки інших законодавчих актів.

Законодавчий орган уніфікував назву предметів злочинів, розміщених у розділі XVII «Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» КК України, замінивши термін «хабар» поняттям «неправомірна вигода», і на виконання положень Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією криміналізував такі діяння: 1) пропозиція неправомірної вигоди; 2) обіцянка неправомірної вигоди; 3) прийняття пропозиції неправомірної вигоди; 4) прийняття обіцянки неправомірної вигоди.

Істотною новелою є те, що особа, яка пропонує, обіцяє або надала неправомірну вигоду, може бути звільнена від кримінальної відповідальності за наявності одночасно 2 підстав: по-перше, якщо щодо неї були вчинені дії з вимаганням неправомірної вигоди; по-друге, після пропозиції, обіцянки чи надання неправомірної вигоди вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні злочину добровільно заявила про те, що сталося, органу, службова особа якого наділена законом правом повідомляти про підозру (ч.5 статей 354, 368-3, 368-4, ч.6 ст.369 КК України). Ці зміни обмежили можливості звільнення особи від кримінальної відповідальності за наявності лише однієї підстави, що мало місце раніше [4].

На сьогоднішній момент досить дискусійною та актуальною проблемою є визначення кримінально-правової обґрунтованості криміналізації такого делікту як «пропозиція неправомірної вигоди», оскільки йдеться про суттєву зміну усталеного підходу щодо криміналізації діянь, що традиційно утворювали склад хабарництва.

Проблеми протидії хабарництву ґрунтовно досліджували у своїх працях вітчизняні науковці. Серед них свій внесок у розробку даної проблеми у галузі кримінального права зробили М.І. Хавронюк, М.І. Мельник, О.М. Костенко, Ю.В. Ударцов, Д.Г. Михайленко, О.Ф. Бантишев, О.О. Кваша, В.О. Навроцький, Ф.В. Шиманський, Є.В. Невмержицький, О.Г. Кальман, А.В. Савченко, А.К. Квіциня, Л.В. Багрій-Шахматов, О.О. Дудоров, В.С. Лукомський, К.М. Оробець, О.Я. Светлов, І.О. Томчук, П.П. Андрушко, О.В. Приходько та інші.

Разом із тим, зважаючи на те, що пропозицію неправомірної вигоди визначено як закінчений склад злочину нещодавно, його дослідженню приділялось недостатньо уваги. Тому метою статті є визначення доцільності конструювання пропозиції неправомірної вигоди як окремого закінченого складу злочину.

Отже, ч.1 ст.369 КК України викладена у такій редакції: «Пропозиція службовій особі надати їй або третій особі неправомірну вигоду за вчинення чи невчинення службовою особою в інтересах того, хто пропонує або обіцяє неправомірну вигоду, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища» – карається штрафом від двохсот п'ятдесяти до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста шістдесяти до двохсот сорока годин, або обмеженням волі на строк до двох років.

Законодавець, керуючись метою посилення кримінальної відповідальності за хабар-

ництво, прийняв зазначену норму, чим змінив традиційне поняття цього злочину. Адже у вітчизняному кримінальному законодавстві до внесення змін у КК України термін «пропозиція» не застосовувався.

В історичному розрізі можна побачити, що в законодавстві визначення цього злочину як виду хабарництва формулювалось таким чином: «дача хабара, посередництво у хабарництві, надання будь-якого сприяння або не вжиття заходів протидії хабарництву» (ст.107 КК УССР 1922 р.), «дача хабара та посередництво в хабарництві» (ст.106 КК УССР 1927 р.), «дача хабара» (ст.170 КК України 1960 р.), «давання хабара», пропозиція або давання хабара (ст.369 КК України 2001 р. до внесення змін). Отже, визначення складу злочину «дача/давання хабара» тривалий відрізок часу у вітчизняному кримінальному законодавстві не зазнавало змін.

Щоб розкрити поняття «пропозиція неправомірної вигоди» потрібно звернутись до етимології та тлумачення слова «пропозиція». Так, у тлумачному словнику визначається, що «пропозицією» вважається те, що пропонується чийсь-небудь увазі, виноситься на обговорення, розгляд; те, що пропонується кому-небудь замість чогось або на вибір, як угода, умова [5].

Звернення до етимологічного значення поняття «пропозиція» дає підстави вважати, що під нею слід розуміти висловлення думки щодо чогось цілком можливого, винесення на обговорення питання, про яке може йти домовленість, або певний вибір, що пропонується чийсь увазі, виноситься на обговорення або розгляд. В енциклопедичних виданнях цей термін у широкому значенні визначається як будь-яке висловлювання, що є повідомленням про щось та розраховане на слухове та візуальне сприйняття [6].

У теорії кримінального права визначено, що злочинна діяльність умовно поділяється на певні періоди (стадії), зокрема: готування

до злочину; замах на злочин; закінчений злочин. При цьому виявлення умислу, що не знайшов реалізації у будь-яких суспільно небезпечних діях, за загально визнаним підходом, не може тягти за собою кримінальної відповідальності.

Кримінальна доктрина цілком послідовно дотримується положення, що готуванню до злочину передують виявлення умислу, під яким розуміється виявлення зовні (вербально, письмово, конклудентно чи іншим шляхом) наміру вчинити злочин. Важливою особливістю радянського кримінального права було те, що воно передбачало караність не ідей, поглядів, бажань та спонукань, а саме суспільно небезпечних діянь. А так як виявлення умислу не містить будь-яких суспільно небезпечних діянь, то воно не може тягти за собою настання кримінальної відповідальності. Саме тоді професор А.А. Герцензон зазначав, що у своєму розвитку умисний злочин проходить такі стадії: 1) виникнення умислу; 2) виявлення умислу; 3) готування до злочину; 4) замах на злочин; 5) закінчений злочин [7].

При цьому, у відповідності до даної теорії, виявлення умислу не утворює етапу злочину, а виявлення умислу словами або письмово не має кримінально-правового значення, адже у таких випадках відсутній матеріальний субстрат злочину – суспільно небезпечне діяння.

Згідно нашої точки зору, у випадку здійснення пропозиції неправомірної вигоди, особа не тільки виявляє намір надати цю вигоду, а фактично розуміючи суспільно-небезпечний характер цих відносин створює умови для службової особи в частині отримання цієї неправомірної вигоди.

Таким чином, у результаті проведеного дослідження теоретичних положень кримінального права щодо протидії хабарництву, нами зроблені висновки про доцільність криміналізації такого діяння, як пропозиція

неправомірної вигоди. Існування зазначеного складу злочину безумовно буде сприяти викоріненню хабарництва, оскільки в багатьох випадках саме пропозиція та обіцянка надання неправомірної вигоди породжує хабарництво, тому без введення кримінальної відповідальності за вказане діяння вважаємо неможливим подолати ці суспільно-небезпечні діяння, про що свідчить більш ніж 20-річний досвід України на цьому напрямі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Індекс сприйняття корупції Transparency International за 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zet.in.ua/economic/statistika/indeks-spriynyattya-korupci%D1%97-transparency-international-za-2012-rik>.
2. Хавронюк М. І. Науково-практичний коментар до Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» / М. І. Хавронюк. – К.: Атіка, 2011. – 424 с.
3. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність зі стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» // Голос України. – 17.05.2013. – № 90.
4. Ударцов Ю. В. Протидія корупції та організованої злочинності в умовах змін законодавства / Ю. В. Ударцов // Вісник прокуратури. – 2013. – № 7. – С. 18–24.
5. Словник української мови : в 11 т. Т. 8. П–Р / [голова ред. кол. І. Болодід]. – К. : Наук. думка, 1970–1980 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/propozycja>.
6. Мисливий В. Пропозиція хабара: злочин чи виявлення умислу? / Володимир Мисливий // Юридичний вісник України. – 2010. – № 1. – С. 7–9.
7. Герцензон А. А. Об основах уголовного законодательства Союза ССР и союзных рес-

публік / Алексей Адольфович Герцензон. – | М. : Госюриздат, 1959. – 93 с.

Третьяков Д. А. Деякі питання щодо доцільності криміналізації пропозиції неправомірної вигоди / Д. А. Третьяков // Форум права. – 2013. – № 4. – С. 419–422 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_4_71.pdf

Здійснюється аналіз щодо доцільності введення кримінальної відповідальності за пропозицію неправомірної вигоди посадовій особі. Надано певні погляди, як з теоретичної точки зору, так і с практичної, відносно застосування такої кримінально-правової норми як пропозиція неправомірної вигоди. Сформульовані деякі конструктивні пропозиції щодо правильного трактування змісту поняття неправомірної вигоди.

Третьяков Д.А. Некоторые вопросы о целесообразности криминализации предложения неправомерной выгоды

Осуществляется анализ целесообразности введения уголовной ответственности за предложение неправомерной выгоды должностному лицу. Даны определенные взгляды, как с теоретической точки зрения, так и с практической, относительно применения такой уголовно-правовой нормы как предложение неправомерной выгоды. Сформулированы некоторые конструктивные предложения касательно правильной трактовки содержания понятия неправомерной выгоды.

Tretyakov D.A. Some Questions in Relation to Expedience of Criminalize of Suggestion of Illegal Benefit

The expedience of introduction of criminal responsibility for suggestion of illegal benefit to the public servant is analyzed. The article also contains some looks as from the theoretical point of view so from practical in relation to application of such criminal norm as suggestion of illegal benefit. Are formulated some structural suggestions concerning correct explanation of the definition of illegal benefit.

Форум права Ф